

www.vulkani.rs
office@vulkani.rs

Naziv originala:

Olivier Clerc

LA GRENOUILLE QUI NE SAVAIT PAS QU'ELLE ÉTAIT CUITE

Copyright © 2005 by éditions Jean-Claude L'Ébattès

All rights reserved.

Translation Copyright © 2019 za srpsko izdanje Vulkan izdavaštvo

ISBN 978-86-10-02565-1



Ova knjiga štampana je na prirodnom recikliranom papiru od drveća koje raste u održivim šumama. Proces proizvodnje u potpunosti je u skladu sa svim važećim propisima Ministarstva životne sredine i prostornog planiranja Republike Srbije.

Olivije Klerk

v NAIVNA
ŽABICA
I SEDAM
MUDROSTI

POUKE ZA LAKŠE
RAZUMEVANJE ŽIVOTA

Prevela Ivana Šugić

VULKAN
IZDAVAŠTVO

Beograd, 2019.

Uvod

Sve je jezik, sve oko nas govori: prirodni fenomeni, fizički doživljaji, životinjsko ponašanje... Naučnici su, polazeći od posmatranja događaja, iz toga izvukli načela. S druge strane, pesnici, filozofi i mudraci su posmatrali sličnosti i analogije između različitih fenomena, koje su formulisali u simbolički jezik u obliku metafore ili parabole, bogate poukama. One otkrivaju tajnu vezu između fenomena koji naizgled nemaju nikakvih sličnosti, ali su zapravo vođeni istim principima. Kako o tome kaže O. M. Ajvanhov:

„Simbolički jezik, koji je univerzalan, predstavlja srž mudrosti. (...) Simboli su seme koje možete zasadi; na taj način radite sa desetak simbola, a vladate

svim naukama. (...) Važno je produbiti jezik simbola, jer otkrivajući veze, sličnosti između stvari, otkriva se duboko jedinstvo čitavog živog sveta*.“

„Duboko jedinstvo živog sveta.“ Sve je u tome. Metafore i alegorije ističu da se iste sile, isti procesi, ista načela sprovode na svim nivoima: u nama i oko nas, u makrokosmosu i mikrokosmosu, svuda. Znanje koje zahvaljujući njima stičemo nije analitičke već sinergijske prirode: ono okuplja, ujedinjuje, otkriva veze.

Druga prednost metafora, naročito kad potiču iz prirode: one prevazilaze vekove i milenijume. Dokaz za to su parabole koje je koristio Isus, a koje i danas razumemo. Isto je i sa simbolima i slikama koje pronalazimo u Upanišadama ili toltečkoj umetnosti, na primer. Čisto radi poređenja, da li ste pokušali da čitate neko naučno delo s početka XX veka (da ne govorimo o prethodnim vekovima)?

Znanje stari, razumevanje ne. Vreme može da pregazi znak, ali ne i simbol. Plod propada, zrno odoleva vekovima. Zato što simbol, sliku, oživljava naše sopstveno iskustvo, naša mašta. Otuda etimologija reči razumevanje**. Simbolički jezik je nosilac

* *Jezik geometrijskih figura*, O. M. Ajvanhov, Prosveta.

** Ovde autor koristi imenicu *connaissance*, čije etimološko značenje u prevodu s francuskog glasi *roditi se sa*. (Prim. prev.)

razumevanja: naše učešće je neophodno ako želimo da ga održimo večnim.

Ljubitelji etimologije neće propustiti da primete da je reč „simbol“ suprotna reči „đavo“: „Sunballein“ na grčkom – doslovno „baciti zajedno“ – znači okupiti, ujediniti, dok „diabolein“ znači rastaviti, podeliti. Đavo je, mogli bismo tako da kažemo, više duh podele nego ličnost s rogovima, kopitima, šiljatim repom i crvenom kožom. U doba kad analitički duh suvereno vlada, favorizujući prenaplašeni individualizam, društvenu fragmentaciju, svodenje sveta na brojeve, statistiku i bezlične podatke, možemo ponovo, zahvaljujući simbolima, ovom svetu dati život, poeziju, imaginarno, koherentnost i smisao.

Sedam metafora i alegorija koje sam izabrao za ovu knjigu govore sve o svesti, promenama, napretku, inspirišući se najčešće prirodnim fenomenima ili fizičkim doživljajima. Njihove poruke se neumitno preklapaju, dopunjuju, obogaćuju međusobno: u unitarnoj viziji kakvu daju simboli ništa nije potpuno odvojivo od svega ostalog.

Svaka metafora je očigledno podložna različitim interpretacijama, različitim tumačenjima koja se ne isključuju međusobno, baš kao što simbol kruga i tačke, na primer, služi da predstavi čas sunce, čas čoveka,

Olivije Klerk

a ponekad i ceo univerzum. Čitajući ovu knjigu, sigurno ćete u predstavljenim alegorijama otkriti i drugačije poruke od onih koje ja predlažem: još bolje ako bude tako. Cilj i jeste da one zažive u vama, da ih prisvojite, da poprime uticaj vašeg života i vašeg imaginarnog, i da tako nastave da vas hrane, da vas uče, budu vam od koristi, kao što su bile i ostale za mene.

Ostaje mi samo da vam poželim: „Srećan put u Alegoriju!“

Olivije Klerk

1.

*Žaba u loncu:
jesmo li već
dopola skuvani?*

Zamislite lonac dopola napunjen hladnom vodom, u kojoj mirno pliva jedna žaba. Vatra pod loncem je založena. Voda se lagano greje. Uskoro postaje mlaka. Žabi to poprilično prija i ona nastavlja da pliva.

Temperatura počinje da raste. Voda je topla. Malo toplija nego što žabi prija, ali neće zbog takve sitnice gubiti glavu, naročito što je vrućina umara i umrtvljuje.

Sada je voda zaista vruća. Žabi više nije prijatno, ali toliko je slaba da nastavlja da trpi, pokušava da se privikne i ne radi ništa.

Temperatura vode će nastaviti polako da raste, bez naglih promena, sve do trenutka kad će se žaba

zapravo skuvati i umreti, a da nikad nije iskočila iz lonca.

Da je uronila u lonac sa 50°C, žaba bi smesta iskočila i spasla se*.

Ovo iskustvo** bogato je naravoučenijima. Pokazuje nam da dovoljno sporo pogoršavanje prolazi neprijećeno i većinu vremena ne izaziva nikakvu reakciju, suprotstavljanje, pobunu s naše strane. Zar to nije upravo ono što danas primećujemo u brojnim domenima?

Zdravlje se, na primer, može pogoršati neosetno, ali sigurno. Bolest je često rezultat osiromašene, industrijalizovane, nezdrave pa i štetne ishrane, u kombinaciji s nedostatkom vežbanja, stresom i nevesitim upravljanjem emocijama i socijalnim životom. Nekim bolestima tako treba deset, dvadeset ili trideset godina da polako ovladaju telom, dok naše telo i psiha ne dostignu granicu zasićenja toksinima, tenzijom, blokadama, prećutanim stvarima, potiskivanjima. Naviknuti na situaciju, osećamo tek poneku sitnu neprijatnost, praćenu gubitkom osetljivosti i

* Čini se da je ova alegorija prvi put prikazana u knjizi Martija Rubina, izdatoj 1987, *Sindrom skuvane žabe*.

** ... koje, naravno, ne preporučujem.

vitalnosti, tako da ne reagujemo na neosetno slabljenje zdravlja dok se ne pojave dublje, ozbiljnije bolesti, koje je teže lečiti.

Mnogi parovi doživljavaju i postepeno pogoršavanje odnosa. Ko može da kaže: „Počelo je da nam ide loše 23. novembra u 15 časova“? I malo-pomalo kvalitet našeg odnosa, na kom se nedovoljno radi, počinje da opada. Sve ono što je neizrečeno, nerazumevanje, ogorčenost, taloži se jer se ne bavimo time, ne govorimo o tome i ne tražimo rešenja zajedno. Kao bašta koju ne održavamo, gde se javlja korov, gde postepeno zavlada anarhija, par koji ne održava odnos ne primećuje njegovo neprimetno, ali konstantno propadanje, dok situacija ne postane nepodnošljiva, otuda visoka stopa razvoda u modernom društvu (da ne pričamo o razdvajanju koje statistika ne obuhvata).

Na poljoprivrednom i ekološkom planu, alegorija o žabi govori nam o postepenom trovanju zemljišta, vazduha i vode, koje je mnogo podmuklije i opasnije od očiglednih katastrofa koje se pominju u medijima. Nakljkano hemijskim jedinjenjima (đubrivo, pesticidi), zemljište neprimetno gubi svake godine pomalo od svojih mineralnih svojstava. Kako vreme prolazi, potrebni su različiti dodaci da bi zemlja rodila, sve do trenutka kad više ulažemo u nju nego

što ona može da proizvede. Isto tako, pored velikog zagađenja, koje je u žiži javnosti, poput onog kad je potonuo *Prestiž*, treba više da nas plaši svakodnevno degaziranje i hronično zagađivanje čije su žrtve mora i okeani, jer su mnogo opasniji, koliko zbog kumulativnog efekta, toliko i zbog svog nezaustavljivog, jedva vidljivog, ali strašnog karaktera. On dosad nije doveo ni do kakve ekološki spasonosne mere koja bi žabu – to jest nas – izvadila iz opasnih voda.

Na društvenom planu primećuje se redovno, konstantno propadanje vrednosti, morala i etike. Godinu za godinom, ova degradacija se odvija toliko postepeno da se retki među nama time opterećuju. Međutim, isto kao i žaba koju bismo naglo ubacili u vodu na 50 °C, dovoljno bi bilo uzeti prosečnog Francuza s početka osamdesetih godina prošlog veka, na primer, i naterati ga da gleda današnju televiziju ili čita aktuelne novine, i posmatrati izvesnu zapanjenost i nevericu u njegovoj reakciji. Bilo bi mu teško da poveruje da će se jednog dana pisati po sadržaju mediokritetski, a po formi traljavi novinski članci, kakve danas često čitamo, ili da bi se na ekranu mogla pustiti neka od zatupljujućih emisija, kakve nam svakodnevno serviraju. Porast vulgarnosti i prostakluka, slabljenje uzora i moralnih načela,

relativizacija etike odigrali su se na takav način – kao usporeni snimak – da ih je malo ljudi primetilo ili kritikovalo. Isto tako, kad bi nas neko iznenada bacio u 2025. godinu da vidimo u šta će se svet pretvoriti do tada, ako nastavi u istom smeru, sigurno bismo se još više zapanjili, deluje nam da se taj pokret ubrzava (ubrzanje koje omogućava brzina pri kojoj, bombardovani novim informacijama, gubimo svaki stabilan oslonac). Uostalom, može se primetiti da nam futuristički filmovi jednoglasno prikazuju prilično mračnu „hipertehnološku“ budućnost.

Mogao bih da nastavim s drugim primerima o istom fenomenu u politici ili obrazovanju, na primer, no princip je toliko očigledan da svako može tu i tamo primetiti njegova vidljiva obeležja. Neka je jasno, međutim, da iznoseći na svetlost dana ovaj postepeni proces propadanja, nemam nameru da najavim apokalipsu niti da idealizujem prošlost kad su zdravlje, porodica i moralnost navodno bili na mnogo višem nivou, jer je ta prošlost nesumnjivo deo mita. Ovom tvrdnjom radije želim da naglasim da, kad je neka situacija rezultat dugotrajnog razvoja, brza, kratkotrajna rešenja koja sprovodimo da bismo je otklonili generalno nisu adekvatna kad ne doprinose konačnom otklanjanju izrečene situacije. Dakle, nije reč o

vraćanju u samoproklamovanu idealnu prošlost već o prepoznavanju iluzije i melema na staklenim nogama u našim pokušajima da poboljšamo sadašnjost.

Tako, što se zdravlja tiče, naše odbijanje da uzmemo u obzir to sporo propadanje povlači sve češću upotrebu lekova i svih vrsta kozmetičkih proizvoda. Impozantni „troškovi zdravstva“ (koji su zapravo troškovi bolesti) daleko od toga da su obeležje dobrostojećeg društva koje napreduje, oni su slika zdravstvene politike koja zanemaruje uzroke bolesti i koja, donoseći samo brza rešenja za lečenje površnih simptoma, doprinosi održavanju naših bolesti i njihovom usložnjavanju. Samo dugoročna politika prevencije i obrazovanja u zdravstvu mogla bi da nas odvрати sa hipermedikalizovane staze kojom je zdravstvo krenulo, uzimajući u obzir da je potrebna barem jedna generacija da bismo videli prve rezultate.

Isto tako, na društvenom planu nećemo zaustaviti napredak nasilja i delinkvencije, usko vezane za gubitak gorepomenutih vrednosti, prostim umnožavanjem represivnih mera, policajaca, obezbeđenja, kamera za nadzor. Dok ne uzmemo u razmatranje globalne, duboke uzroke ovog fenomena, koji su se javili pre više decenija, jednokratna rešenja na njih primenjena – koja, zbog političkih činilaca, očigledno moraju biti

brza i prividno efikasna (samo naizgled) – pružiće nam samo kratkotrajno odgađanje pre recidiva s mnogo jačim dejstvom. Moderno zapadnjačko društvo liči tako na balon koji splašnjava, a čiji oblik nevešto pokušavamo da održimo štirkanjem: kad već ne možemo da udahnemo dušu društvu kome to očajnički nedostaje, zadovoljavamo se zadržavanjem njegove rigidne strukture uz pomoć zakona i dekreta svake vrste, čije je umnožavanje znak lošeg moralnog stanja.

Alegorija o žabi uči nas da svaki put kad je pogoršavanje sporo, slabo, skoro pa neprimetno, treba da izoštrimo svest, ili da imamo dobru memoriju, kako bismo to i shvatili, ili pak pouzdane obrasce za procenu situacije. Međutim, čini se da su ova tri faktora danas retko dostupna.

Bez svesti gubimo na ljudskosti, vođeni instinktima i automatizmom. Svest je, dakle, neophodan uslov za našu ljudskost: bez nje nema prave misli, pravog razmišljanja, slobodnog prosuđivanja. Kad je nesvestan, čovek spava, u pravom i figurativnom smislu te reči. Zato je „budnost“ u središtu svakog oblika spiritualnosti*.

* Neki idu dotle da propovedaju kako biti svestan u snovima, kao što je toltečki put, kako ga je opisao Karlos Kastanijeda, ili tibetanski budizam, sa pre svega Šest joga iz Narope, od kojih je jedna posvećena stanju sna.

Lišeni memorije, mogli bismo svaki dan, od svitanja do mraka, da provedemo (i obrnuto) ne opažajući ništa na svetu, jer su promene svetlosnog intenziteta prespore i preslabe da bi ih ljudsko oko opazilo^{*}. Upravo zahvaljujući memoriji, naknadno uviđamo smenjivanje dana i noći, jer nam baš ona olakšava da izmerimo sve suptilne promene koje se dešavaju u nama i oko nas, u veoma sporom ritmu. Bez memorije nema poređenja, razlikovanja, dakle, ni napretka.

Konačno, žabi je samo njena koža termometar kojim može da meri postepeni rast temperature: ona nema pouzdane obrasce u odnosu na koje može da oceni razvoj situacije. To je jedan od razloga što se žaba na kraju skuva. A koji su naši obrasci? Kako mi procenjujemo „sobnu temperaturu“? Prema kom modelu ocenjujemo kvalitet života, zdravlja, društva?

Pre nego što se izmerimo, uveravamo se da je vaga na nuli. Pre nego što iskoristimo neki merni instrument, radi se kalibracija, bez čega rezultati s njegovog merača ne bi bili pouzdani. Ali šta se dešava s

^{*} Slučajno sam otkrio premise ove alegorije o žabi u gimnaziji, kad sam bio zadužen za osvetljenje na pozorišnoj predstavi: režiser je zatražio da sve promene svetlosnog intenziteta tako polako sprovedem da posmatračevo oko ne može da ih primeti. Zapanjio sam se saznajući da nam pod određenom brzinom promene jedino memorija, praveći poređenja, može ukazati da se situacija promenila.

našim unutrašnjim „instrumentima“? Poznajemo li sociokulturne, porodične, religiozne i sve druge uticaje koji određuju kalibraciju, često bez našeg znanja?

Ono što doprinosi pogoršanju situacije, ne izazivajući reakciju s naše strane, jeste verovatno preterano uzdanje u naše sopstvene procene – nužno subjektivne – i pored toga, nesmotrena sumnja u stare kolektivne obrasce, koje su zamenili drugi s promenjivom geometrijom. Stara načela su ustanovile religije određivši zabrane koje nas štite od propasti, s jedne strane, i ideale kojima treba težiti, s druge. Možemo da napravimo paralelu s postupkom proizvodnje toplomera, kada na cevi napunjenoj živom zabeležimo nivo koji se dostiže kad se uroni u kipuću vodu, zatim u ledenu vodu, i potom pravimo podeoke na prostoru koji ih razdvaja. Ako je sistem gradacije proizvoljan, voda će ipak kipeti i leđiti se pod istim uslovima, bilo da koristimo stepene Celzijusa ili Farenhajta za merenje. Po sličnom principu, svejedno je da li se upravljamo prema ovoj ili onoj religiji, najhvaljenija i najosuđivanija dela ostaju ista, iako svaka tradicija ima svoje nijanse. Što se novih moralnih i duhovnih obrazaca tiče, oni nam više ne određuju gornji nivo, samo donji, koji danas ima tendenciju da spušta granicu sve niže. Idealizam je izašao

iz mode. „Koliko nisko možemo da idemo?“, kao da je postala današnja deviza. Nemoralnost jednog dana postaje moral sutrašnjice, u danteovskom propadanju ka unutrašnjim okvirima ljudskosti.

Ukazujući na ovaj problem, ne zagovaram ni fundamentalizam ni pripadanje postojećim religijama – kao što ih, uostalom, ni ne odbacujem – već potrebu da ustanovimo principe s neospornom donjom granicom, a naročito s idealom ka kojem ćemo se uzdizati. Bez vizije mogućeg poboljšanja, kako možemo da napredujemo? Bez horizonta ka kojem ćemo težiti, što bismo se pomerili s mesta? Ideal je istovremeno lek i za status kvo i za propast.

Rezultati:

Zatupljena viškom čulnih stimulacija, naša svest se uspavljuje.

Prezasićena viškom nepotrebnih informacija, naša memorija otupljuje.

Lišeni obrazaca, nemamo više stabilnih oslonaca.

Ugušen materijalizmom i konzumerizmom, naš ideal slabi i umire.

Nesvesnoj, zaboravnoj i otupljenoj žabi preostalo je još samo da se skuva... I upravo tako jedan deo